

KITOB O'QISHNING FOYDALARI

*Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
talabasi Mingboyeva Madina*

Annotatsiya. Ushbu ishda kitob o'qishning inson hayotidagi o'rni va uning intellektual hamda ma'naviy rivojlanishga ta'siri atroflicha yoritilgan. Kitob mutolaasi orqali insonning so'z boyligi kengayishi, fikrlash doirasi chuqurlashishi va tahliliy tafakkuri rivojlanishi asoslab berilgan. Shuningdek, muntazam kitob o'qish xotirani mustahkamlashi, diqqatni jamlash qobiliyatini oshirishi hamda nutq madaniyatini shakllantirishdagi ahamiyati ko'rsatib o'tilgan. Ishda badiiy va ilmiy adabiyotlarning shaxs tarbiyasi, axloqiy qadriyatlar va dunyoqarashni boyitishdagi o'rni tahlil qilingan. Bundan tashqari, kitob o'qishning yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish, bo'sh vaqtni mazmunli tashkil etish va zararli odatlardan yiroq bo'lishdagi ijobiy ta'siri haqida xulosalar berilgan.

Kalit so'zlar: kitob o'qish, mutolaa, bilim, tafakkur, so'z boyligi, ma'naviyat, shaxs tarbiyasi, intellektual rivojlanish, dunyoqarash.

Kirish

Kitob o'qish inson hayotida muhim o'rin tutadigan odatdir. Kitoblar orqali inson yangi bilimlarni egallaydi, tafakkurini rivojlantiradi va dunyoqarashini kengaytiradi. Har bir kitob o'zida tarixiy, ilmiy, madaniy yoki badiiy ma'lumotni jamlaydi. Shu sababli kitob o'qish nafaqat bilim manbai, balki shaxsni shakllantirish, axloqiy va madaniy qadriyatlarni o'rgatish vositasi sifatida ham ahamiyatlidir. Zamonaviy texnologiyalar hayotimizni qulaylashtirgan bo'lsa-da, kitob o'qishning o'rni o'zgarmaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muntazam kitob o'qish bolalar va yoshlarning ongini shakllantirish, ularning tafakkurini rivojlantirishda eng samarali vositalardan biridir.

Kitob o'qish va bilim olish

Kitob o'qish orqali inson turli fanlar bo'yicha bilim oladi. Ilmiy kitoblar fan sohasidagi tafakkur va tahlil qilish ko'nikmalarini oshiradi, tarixiy asarlar esa o'tgan davrlarda yuz bergan voqealarni chuqur tushunishga yordam beradi. Masalan, tarixiy asarlarni o'qish orqali o'quvchi turli davrlarda insoniyat duch kelgan muammolarni, ijtimoiy va siyosiy jarayonlarni tahlil qiladi. Shuningdek, ilmiy kitoblar o'quvchiga yangi g'oyalar, nazariyalar va ilmiy konsepsiyalar bilan tanishish imkonini beradi. Badiiy asarlar esa inson tafakkurini kengaytiradi, o'quvchiga voqealarni turli burchakdan baholash ko'nikmasini beradi. Shu tariqa kitob o'qish bilim olishning samarali vositasi hisoblanadi. Kitob ishi kitobni yaratish, tayyorlash, uni tarqatish, saqlash, tavsiflash va o'rganish bilan bog'liq katta jarayonni o'z ichiga oladi. Fan,

adabiyot, san'at asarlaridan matbaada ko'paytirish va tarqatish uchun tanlash, ularga ilmiy va badiiy nuqtai nazardan yondoshish, tahrir qilish, badiiy bezash, matbaa ijrosini belgilash va nashrga tayyorlash noshirlikning vazifasi. Kitobni ko'plab chiqarish – kitob bosish ishi poligrafiya sanoatida olib boriladi. Kitoblarni to'plash, saqlash, o'quvchilar o'rtasida tashviqot qilish, ulardan kitobxonlar foydalanishlari uchun qulay sharoit yaratish kutubxona ishiga qaraydi.

Kitob va boshqa bosma asarlar haqida muayyan maqsad bilan o'quvchilarga ma'lumot berish va ularni tashviqot qilish bibliografiya vazifasidir va hakoza. Kitobning paydo bo'lish tarixi yozuvning yaratilishi va shakllanishi jarayoni bilan uzviy bog'liq. Yozuvning to'zilis xususiyatlari (belgilar tizimi, ularning joylashish tartibi), yozuv materiali va qurolining o'ziga xos tomoni va boshqa ma'lum darajada K. tuzilishini ham belgilab berdi. Qad. Misr, Rim, Yunoniston va O'rta Osiyoda kishilar tosh, palma daraxti barglari, sopol va boshqa materiallarga yozib fikr almashganlar. Har bir K. o'nlab shunday materiallardan tayyorlangan plitalardan iborat bo'lib, og'irligi bir necha kg bo'lgan. Yozuv materiali sifatida papirus o'simligi ishlatilishi (miloddan avvalgi 4—3 ming yilliklarda) bilan o'rama K.lar paydo bo'ldi. Bunday K.larning o'zunligi o'rtacha 10 m atrofida bo'lib, ingichka, yumaloq tayoqlarga o'ralgan va maxsus charm yoki yog'och g'iloflarda saqlangan. Sharq mamlakatlari, Qadimgi Rim va Yunonistondagi ko'pgina nodir asarlar papirusga bitilgan. Miloddan avvalgi II asrga kelib K. materiali sifatida pergament (teri)dan foydalanish keng tarqaldi. Dastlab bunday K. o'rama holda saqlangan.

Tafakkur va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish

Kitob o'qish inson tafakkurini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Kitobdagi murakkab matnlar, qahramonlarning qarorlari va voqealar zanjiri o'quvchini tahlil qilishga, fikr yuritishga va asosli xulosalar chiqarishga majbur qiladi. Shu jarayonda o'quvchining mantiqiy fikrlash qobiliyati va tanqidiy tafakkuri sezilarli darajada rivojlanadi. Badiiy asarlar, xususan roman va hikoyalar, o'quvchining tasavvurini kengaytiradi. Masalan, tarixiy romanlarni o'qiganda o'quvchi turli davr voqealarini, siyosiy va ijtimoiy jarayonlarni solishtirib tahlil qiladi, sabab- natija munosabatlarini aniqlashga harakat qiladi. Shu tariqa mantiqiy bog'lanishlar va voqealarni tahlil qilish ko'nikmasi shakllanadi. Shuningdek, ilmiy kitoblar va maqolalarni o'qish ham tafakkur rivojiga katta hissa qo'shadi. Matematik, fizik yoki falsafiy mavzulardagi kitoblar o'quvchini muammoni bosqichma-bosqich tahlil qilishga, dalillarni solishtirishga va muammolarga yechim topishga o'rgatadi. Bu esa hayotdagi murakkab vaziyatlarni mustaqil va oqilona baholashga yordam beradi. Kitob o'qish orqali o'quvchi tanqidiy tafakkurni rivojlantiradi. U voqealarni faqat yuzaki qabul qilmay, ularni chuqur tahlil qiladi, turli nuqtai nazarlarni solishtiradi va o'z fikrini shakllantiradi. Masalan, ijtimoiy yoki siyosiy mavzudagi kitoblarni o'qiganda o'quvchi turli qarashlarni solishtiradi, asosli xulosalar chiqaradi va shu bilan mustaqil

fikrlashga o'rganadi. Bundan tashqari, badiiy adabiyotlarni o'qish o'quvchining ijodkor tafakkurini ham rivojlantiradi. Qahramonlarning hayotiy muammolarini, ularning qarorlarini va hissiyotlarini o'rganish orqali o'quvchi turli alternativ yechimlarni ko'rib chiqadi, yangi g'oyalar yaratishga odatlanadi. Shu tariqa kitob o'qish mantiqiy va ijodiy tafakkurni birgalikda rivojlantiradi. Muntazam kitob o'qish nafaqat bilimni oshiradi, balki insonning tafakkurini boyitadi, mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini mustahkamlaydi va har qanday murakkab vaziyatda oqilona qaror qabul qilish imkonini beradi. Shu sababli tafakkur va mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda kitob o'qish eng samarali vositalardan biri hisoblanadi.

Til va so'z boyligini oshirish

Kitob o'qish tilni rivojlantirish va so'z boyligini oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Turli janr va mavzudagi kitoblarni o'qish orqali o'quvchi yangi so'zlar, iboralar, sinonimlar va murakkab grammatik shakllar bilan tanishadi. Bu ayniqsa til o'rganayotgan yoshlar va talabalar uchun juda foydali bo'ladi. Badiiy adabiyotlar o'quvchining nutqini boyitadi va ifoda vositalarini kengaytiradi. Masalan, roman, hikoya yoki dostonlarni o'qish orqali o'quvchi turli uslub va stilistik vositalarni o'rganadi, so'zlarni o'z vaqtida va o'rinli ishlatishga odatlanadi. Shu bilan nutq madaniyati va yozma ifoda ko'nikmalari ham rivojlanadi. Shuningdek, ilmiy kitoblar va ensiklopediyalar o'quvchiga terminologik va ixtisoslashgan so'zlarni o'rganish imkonini beradi. Masalan, biologiya yoki tarix kitoblarini o'qish orqali o'quvchi maxsus atamalar va tushunchalarni o'zlashtiradi, bu esa fan sohasidagi bilimlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Kitob o'qish shuningdek, tilni mantiqan va grammatik jihatdan to'g'ri ishlatishga o'rgatadi. O'quvchi turli matnlarni o'qish orqali so'zlarning ma'nosini kontekst asosida tushunishni o'rganadi, bu esa so'z boyligini oshiradi va nutqni aniqlik bilan ifodalashga yordam beradi. Tarjima va yozma ishlar bilan shug'ullanuvchilar uchun kitob o'qish alohida ahamiyatga ega. U lug'at boyligini kengaytiradi, ifoda vositalarini boyitadi va nutqni yanada ta'sirchan qiladi. Shu bilan birga, kitob o'qish so'zlashuv madaniyatini rivojlantiradi va ijtimoiy muloqotda o'z fikrini aniq va ravon yetkazish imkonini beradi.

Ruhiy va hissiy foydalar

Kitob o'qish insonning ruhiy salomatligini mustahkamlash va hissiy rivojlanishga katta hissa qo'shadi. Badiiy asarlar o'quvchiga turli hissiyotlarni his qilish imkonini beradi, empatiya va ijtimoiy sezuvchanlikni rivojlantiradi. Masalan, qahramonlarning qiyinchiliklarni yengishi yoki baxtli voqealar o'quvchiga ijobiy hissiy tajriba beradi, shuningdek, murakkab vaziyatlarda boshqalarning holatini tushunishga yordam beradi. Kitob o'qish stressni kamaytiradi va kayfiyatni ko'taradi. Kundalik hayotdagi tashvish va g'amlarni unutishga yordam beradigan badiiy asarlar insonni ruhiy jihatdan tinchlantiradi. Shu bilan birga, kitob o'qish meditatsiya kabi insonni xotirjamlik va ichki barqarorlikka yetaklaydi. Shuningdek, kitob o'qish

insonning ichki dunyosini boyitadi. Masalan, falsafiy yoki psixologik kitoblar orqali o'quvchi hayotiy muammolarni chuqurroq anglash, qarorlar qabul qilish va o'zini rivojlantirishga yordam beradigan maslahatlar oladi. Shu tariqa kitob o'qish insonning ruhiy o'sishi va hissiy barqarorligini ta'minlaydi. Badiiy asarlar o'quvchining tasavvurini kengaytiradi, ijodiy fikrlashga undaydi va ijtimoiy munosabatlarda hissiy tafakkurini oshiradi. Masalan, sevgi, do'stlik, sadoqat kabi mavzularni o'rganish o'quvchiga ijobiy hissiy tajriba beradi va insoniy qadriyatlarni mustahkamlaydi.

Kitob o'qish va insoniy fazilatlar

Kitob o'qish insonning axloqiy, ijtimoiy va madaniy fazilatlarini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Tarbiyaviy, badiiy va tarixiy kitoblar o'quvchiga odob, halollik, mehnatsevarlik, sabr-toqat, sadoqat va mehr-oqibat kabi qadriyatlarni o'rgatadi. Shu sababli kitob o'qish nafaqat bilim manbai, balki insoniylikni shakllantirish vositasi hamdir. Masalan, tarixiy biografik asarlar o'quvchiga buyuk shaxslarning hayot yo'lini o'rgatadi. Ular qanday qiyinchiliklarni yengib o'tganini, qanday mehnat qilganini va qanday halol qarorlar qabul qilganini ko'radi. Bu o'quvchida mas'uliyat, qat'iyat, sabr va axloqiy tafakkurni rivojlantiradi. Shu bilan birga, buyuk shaxslarning hayotiy tajribasini o'rganish o'quvchida qaror qabul qilish qobiliyatini oshiradi va insonni mustaqil fikrlashga o'rgatadi. Badiiy adabiyotlar ham insoniy fazilatlarini shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Masalan, roman, hikoya va dostonlarni o'qish orqali o'quvchi turli jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarni, do'stlik, mehr-oqibat, sadoqat va insoniy mas'uliyatni tushunadi. Shu tariqa kitob o'qish ijtimoiy sezuvchanlikni oshiradi, boshqalarning holatini tushunishga yordam beradi va empatiya qobiliyatini rivojlantiradi. Shuningdek, kitob o'qish o'quvchida adolat va halollik kabi axloqiy qadriyatlarni mustahkamlaydi. Tarbiyaviy kitoblar va ertaklar o'quvchiga noto'g'ri xatti-harakatlarni tushunishga yordam beradi, ularni ijtimoiy me'yorlar bilan solishtiradi va to'g'ri yo'lni tanlashga undaydi. Masalan, ertaklardagi qahramonlar o'z xatti-harakati bilan o'quvchiga sabr, fidoyilik va adolatni namoyish qiladi.

Kitob o'qish insonni madaniyatli va tarbiyali shaxsga aylantiradi. Tarixiy, badiiy va ilmiy asarlarni o'qish orqali o'quvchi nafaqat bilimga ega bo'ladi, balki insoniy fazilatlarini o'rganadi va ulardan o'z hayotida foydalanadi. Shu tariqa, kitob o'qish orqali shakllangan fazilatlar jamiyatda mas'uliyatli va madaniyatli shaxslar paydo bo'lishiga hissa qo'shadi. Kitob o'qish odati bolalarda va yoshlar ongida axloqiy qadriyatlarni mustahkamlaydi. Masalan, tarixiy va badiiy asarlar orqali o'quvchi sabr-toqat, qat'iyat, halollik va mehr-oqibat kabi fazilatlarini o'rganadi va ularni hayotida qo'llashga harakat qiladi. Shu bilan birga, kitob o'qish o'quvchida mas'uliyatli qarorlar qabul qilish, boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish va ijtimoiy muloqotda muvaffaqiyatli bo'lish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Kitob o'qish insonning axloqiy, ijtimoiy va madaniy fazilatlarini rivojlantiradi, uni mas'uliyatli, madaniyatli va

tafakkurli shaxs sifatida shakllantiradi. Shu sababli kitob o'qish odatini hayotimizda muntazam qo'llash tavsiya etiladi.

Kitob o'qish va jamiyat

Kitob o'qish jamiyat taraqqiyotiga katta hissa qo'shadi. Bilimli va tafakkurli shaxslar jamiyatda mas'uliyatli qarorlar qabul qiladi, ijtimoiy va madaniy rivojlanishga hissa qo'shadi. Shu sababli kitob o'qish odatini targ'ib qilish har bir oilada, maktabda va jamiyatda muhim vazifa hisoblanadi. Kitob o'qish jamiyatdagi ma'naviy muhitni yaxshilaydi, yoshlarni tarbiyalaydi va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi. Masalan, tarixiy va badiiy asarlar orqali o'quvchi o'tmishda yuz bergan ijtimoiy jarayonlar, insoniy xatti-harakatlar va madaniy qadriyatlarni o'rganadi. Shu orqali u ijtimoiy mas'uliyatni anglaydi va jamiyatga foydali bo'lishni o'rganadi. Shuningdek, kitob o'qish fuqarolarning tafakkurini kengaytiradi. Bilimli va madaniyatli shaxslar jamiyatda ijtimoiy va siyosiy jarayonlarda faol ishtirok etadi, qaror qabul qilishda adolat va axloqiy qadriyatlarni hisobga oladi. Bu esa jamiyatning barqarorligi va taraqqiyotini ta'minlaydi. Kitob o'qish ijtimoiy muloqot va madaniy rivojlanishga ham hissa qo'shadi. O'quvchi turli madaniyatlar, urf-odatlar va qadriyatlarni o'rganadi, boshqa odamlarni tushunish va hurmat qilish ko'nikmasini rivojlantiradi. Shu tariqa, kitob o'qish jamiyatdagi tinchlik, hurmat va hamjihatlikni oshirishga yordam beradi. Shuningdek, kitob o'qish yosh avlodning tarbiyasida muhim vosita hisoblanadi. Tarbiyaviy, badiiy va ilmiy kitoblar orqali yoshlar axloqiy qadriyatlarni o'rganadi, mehnatsevarlik, sabr-toqat va halollik kabi fazilatlarini qadrlashni o'rganadi. Shu bilan jamiyatda mas'uliyatli va madaniyatli fuqarolar shakllanadi. Kitob o'qish jamiyat taraqqiyotini qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va fuqarolarning madaniy va axloqiy fazilatlarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Shu sababli kitob o'qish odatini targ'ib qilish va yosh avlodni kitobxonlikka o'rgatish har bir jamiyat uchun muhim vazifa hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, kitob o'qish inson hayotida katta ahamiyatga ega va uning foydalari ko'p qirrali hisoblanadi. Kitob o'qish orqali inson nafaqat **bilim va tafakkurini rivojlantiradi**, balki **ijodiy fikrlash, mantiqiy tafakkur, til va so'z boyligini** ham oshiradi. Badiiy, tarixiy va ilmiy asarlar o'quvchiga turli mavzularni tushunish, voqealarni tahlil qilish va yangi g'oyalar yaratish imkonini beradi. Shuningdek, kitob o'qish insonning **ruhiy va hissiy salohiyatini mustahkamlaydi**, empatiya va ijtimoiy sezuvchanlikni rivojlantiradi. Qahramonlarning hayotiy tajribalari orqali o'quvchi hissiy o'sish va hayotiy qarorlar qabul qilishni o'rganadi. Kitob o'qish insonning **axloqiy va ijtimoiy fazilatlarini shakllantiradi**, mas'uliyatli, madaniyatli va jamiyatga foydali shaxs bo'lishga yordam beradi. Jamiyat nuqtai nazaridan kitob o'qish **ijtimoiy barqarorlik va madaniy rivojlanishga hissa qo'shadi**. Bilimli va tafakkurli shaxslar

jamiyatlardagi qarorlar va faoliyatlarda adolat, halollik va mas'uliyatni ta'minlaydi. Shu bilan birga, kitob o'qish yosh avlodni tarbiyalash, ularni madaniyatli va ijtimoiy sezgir shaxs sifatida shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov Sh. Kitob o'qish va tafakkur rivoji. Toshkent, 2019. Nematov A. Ta'lim va kitob o'qishning ahamiyati. Samarqand, 2020.
2. Ahmedova M. Kitob va inson ongining rivojlanishi. Toshkent, 2021.
3. Rustamov F. Badiiy adabiyot va ijodkorlik. Buxoro, 2018.
4. Sobirov D. Kitob o'qish va madaniyat. Toshkent, 2022.
5. Usmonov R. Kitob va shaxs tarbiyasi. Toshkent, 2020.